

Sygn. akt II USK 141/21

POSTANOWIENIE

Dnia 20 kwietnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z wniosku K. O.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.
o zasiłek chorobowy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 20 kwietnia 2021 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w O.
z dnia 22 listopada 2019 r., sygn. akt IV Ua (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
Oddział w O. na rzecz K. O. 240 zł tytułem zwrotu kosztów
zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z 22 listopada 2019 r. uwzględnił apelację wnioskodawczyni K. O. i zmienił wyrok Sądu Rejonowego w O. z 19 czerwca 2019 r. oraz poprzedzającą go decyzję pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. z 1 grudnia 2017 r., w ten sposób, że ustalił, iż wnioskodawczyni nie jest zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku chorobowego wraz odsetkami w łącznej kwocie 48.254,30 zł.

Wnioskodawczyni podlegała dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Do 6 kwietnia 2015 r. pobierała zasiłek macierzyński. Od 7 kwietnia do 21 października 2015 r. była niezdolna do

pracy. Otrzymywała za ten okres zasiłek chorobowy, choć po zakończeniu zasiłku macierzyńskiego nie zgłosiła się do ubezpieczenia chorobowego. Decyzją z 1 grudnia 2017 r. pozwany zobowiązał wnioskodawczynię do zwrotu pobranego zasiłku z odsetkami w łącznej kwocie 48.254,30 zł.

Sąd Rejonowy w O. wyrokiem z 19 czerwca 2019 r. oddalił odwołanie, gdyż wcześniej prawomocnie rozstrzygnięto, że wnioskodawczyni w spornym okresie nie podlegała dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu.

Sąd Okręgowy w uzasadnieniu orzeczenia reformatoryjnego – uwzględniającego apelację wnioskodawczyni – stwierdził, że nie spełniają się przesłanki nienależnie pobranego świadczenia z art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. Z materiału nie wynika, aby wnioskodawczyni w chwili pobierania zasiłku chorobowego za okres od 7 kwietnia do 21 października 2015 r. miała świadomość, iż zasiłek jest świadczeniem nienależnym. Wręcz przeciwnie miała usprawiedliwione obiektywnymi okolicznościami przekonanie, iż od 7 kwietnia 2015 r. podlegała dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej (a co za tym idzie była przekonana, iż sporne świadczenie jest jej należne). Istniała linia orzecznicza, zgodnie z którą osoba prowadząca działalność gospodarczą, która będąc zgłoszoną do dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego – pobierała zasiłek macierzyński, nie musiała ponownie zgłaszać się do tego ubezpieczenia po zakończeniu okresu zasiłkowego. Dodatkowo w tym przekonaniu „ugruntował” ubezpieczoną organ rentowy, który wypłacał jej sporne świadczenia, a który dopiero 17 grudnia 2015 r. zakwestionował tytuł dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego. Nastąpiło to dopiero po wypłacie świadczenia, co wyklucza sankcję z art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy. Ponadto wykładnia przepisu przyjęta przez organ rentowy nie może obciążać ubezpieczonego. Przed 17 grudnia 2015 r. uznawał, że wnioskodawczyni podlegała dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu i na tej podstawie wypłacał jej sporne świadczenia.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy przez błędną wykładnię i przyjęcie, że K. O. nie wprowadziła świadomie w błąd organu rentowego, wobec czego pobrany przez nią zasiłek chorobowy nie stanowi świadczenia nienależnego.

We wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania wskazano na podstawę przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., gdyż skarga jest oczywiście uzasadniona. Odwołująca jako podmiot prowadzący działalność gospodarczą przed złożeniem wniosku o wypłatę zasiłku chorobowego zobowiązana była do ustalenia, czy podlega dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu, ponieważ to na niej jako na płatniku składek ciążył taki obowiązek. Dopiero złożenie wniosku o objęcie dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym i opłacenie składki uprawniałoby odwołującą do otrzymania zasiłku chorobowego za sporny okres. W przeciwnym wypadku złożenie przez odwołującą zaświadczenia lekarskiego bez uprzedniego zgłoszenia wniosku o objęcie dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym uprawnia do stwierdzenia, że odwołująca świadomie wprowadziła w błąd organ rentowy co do okoliczności warunkujących powstanie prawa do zasiłku chorobowego. Podstawową zasadą prawa ubezpieczeń społecznych jest najpierw złożenie wniosku o objęcie ubezpieczeniem oraz opłacenie składki, a następnie ziszczenie się ryzyka ubezpieczeniowego. Wyrok Sądu Okręgowego w sposób oczywisty narusza prawo, ponieważ pomimo ustalenia, że odwołującej nie przysługuje prawo do zasiłku chorobowego z uwagi na niepodleganie dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu, uznaje, że odwołująca nie musi go zwracać jako świadczenia nienależnego, gdyż nie wprowadziła świadomie w błąd organu rentowego.

Wnioskodawczyni wniosła o nieprzyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie przedstawia zasadnej podstawy przedsądu i dlatego nie został uwzględniony.

Skarżący nie wykazuje, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona – art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.

W sprawie należało odróżnić świadczenie nienależne w rozumieniu prawa cywilnego (art. 410 k.c.) od świadczenia nienależnie pobranego w rozumieniu systemu ubezpieczeń społecznych - art. 84 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (także art. 138 ustawy o emeryturach i rentach).

Wniosek nie podważa ustalenia Sądu Okręgowego (również w podstawie kasacyjnej), że wnioskodawczyni nie miała świadomości przed 17 grudnia 2015 r., iż nie podlegała dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu i dlatego nie należał się jej zasiłek chorobowy. Jest to ustalenie dotyczące stanu faktycznego (świadomości) i dlatego wiąże w ocenie podstawy przedsądu. Związanie stanem faktycznym na którym oparto zaskarżony wyrok (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) odnosi się również do podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. W przeciwnym razie zachodziłby dysonans między etapem przedsądu a późniejszym rozpoznaniem zarzutu podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) z ograniczeniami dotyczącymi stanu faktycznego a wynikającymi z art. 398³ § 3 k.p.c. i art. 398¹³ § 2 k.p.c. Oznacza to, że nie można przypisać wnioskodawczyni działania zawinionego (kierunkowego), czyli wprowadzenia w błąd organu rentowego celem uzyskania nienależnego zasiłku chorobowego – art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy.

Nie jest to sprzeczne z prawem, gdyż nie można wymagać od wnioskodawczyni innej znajomości prawa, skoro wcześniej była ubezpieczona, miała z tego tytułu prawo do zasiłku macierzyńskiego, po którym była niezdolna do pracy i pozwany nie zakwestionował jej prawa do zasiłku chorobowego. Stron nie łączyła relacja prywatna tylko właściwa do ubezpieczenia społecznego, stąd wypłata zasiłku zależała wprawdzie od oceny pozwanego co do samego prawa do świadczenia.

Traci zatem na znaczeniu przerzucanie obowiązków w tym zakresie na wnioskodawczynię i domaganie się przez nią ustalenia czy podlegała dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu, zależnego też od złożenia przez nią najpierw wniosku o objęcie dalszym ubezpieczeniem chorobowym.

Nie bez racji Sąd Okręgowy zwrócił uwagę na określoną „linię orzecniczą Sądu Najwyższego” (wyroki z 13 lutego 2018 r., II UK 698/16; z 17 kwietnia 2018 r., I UK 73/17 i z 9 sierpnia 2018 r., II UK 213/17), gdyż objęcie ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z mocy ustawy w okresie zasiłku macierzyńskiego nie musiało być równoznaczne ze świadomością utraty *ex lege* dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego i koniecznością ponowienia wniosku jako warunku tego ubezpieczenia.

Wszak nawet skład powiększony Sądu Najwyższego w uzasadnieniu uchwały z 11 lipca 2019 r., III UZP 2/19 wskazał, że obowiązkiem organu rentowego wynikającym z art. 8 i 9 k.p.a. jest pouczenie osoby prowadzącej pozarolniczą działalność, że z chwilą objęcia jej obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowymi z tytułu pobierania zasiłku macierzyńskiego jej dobrowolne ubezpieczenie chorobowe ustaje, a ponowne objęcie tym dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym w związku z prowadzoną pozarolniczą działalnością może nastąpić po zakończeniu pobierania zasiłku macierzyńskiego, co wymaga jednak złożenia stosownego wniosku.

Taką powinność pozwanego potwierdza dalsze orzecznictwo Sądu Najwyższego. Brak takiego pouczenia przemawia za uwzględnieniem wniosku o wyrażenie zgody na opłacenie składki po terminie, co w przypadku trwałej niezdolności do pracy może być bezprzedmiotowe. Pozwala też utrzymać ubezpieczenie, gdy w okresie niezdolności do pracy po zasiłku macierzyńskim nie rozpoczyna się od nowa dotychczasowej działalności, tylko z reguły trwa się w zamiarze jej dalszego prowadzenia (wyrok z 1 października 2019 r., I UK 41/18, zob. także wyrok z 22 stycznia 2020 r., I UK 311/18).

Uprawnione jest zatem stwierdzenie, że regulacja prawna nie była jasna, co ma na uwadze wskazanie stanowiska wynikającego z orzecznictwa. Nie pozwala więc poprzestać na regule powszechnej znajomości prawa (*ignoranta iuris nocet*; nie inaczej też art. 84 ust. 2 pkt 1 ustawy) i wymagała od pozwanego stosownego pouczenia ubezpieczonej o warunkach dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego po zasiłku macierzyńskim.

Przenosi się to do oceny nienależnego świadczenia w rozumieniu art. 84 ustawy, bowiem skoro wymaga się pouczenia o przesłankach samego podlegania ubezpieczeniu, to sytuacja ta nie jest obojętna również w sprawie o zwrot świadczenia, zależnego nie tylko od pouczenia (art. 84 ust. 2 pkt 1) ale ponadto od świadomości i działania kierunkowego w celu wprowadzenia organu rentowego w błąd dla uzyskania nienależnego zasiłku (art. 84 ust. 2 pkt 2).

Takiej sytuacji w sprawie nie ustalono.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398⁹ § 2 k.p.c.).

O kosztach orzeczono na podstawie § 9 ust. 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.